

Innhold

Kapittel 3 Arverett.....	2
3.1 Sentrale begreper	3
3.2 Slektens arverett	4
3.2.1 Arveklassene og arvetavlen.....	4
3.2.2 Første arveklasse – livsarvingene.....	5
3.2.3 Andre arveklasse – foreldre og livsarvinger etter dem.....	6
3.2.4 Tredje arveklasse – besteforeldre og livsarvinger etter dem	7
3.3 Ektefellens arverett.....	9
3.3.1 Gjenlevende ektefelles arverett	10
3.3.2 Gjenlevende ektefelles rett til uskifte	13
3.4 Arv etter testament	18
3.4.1 Livsdisposisjoner og dødsdisposisjoner	18
3.4.2 Formkravene til testament	21
3.4.3 Livsarvingenes pliktdelsarv.....	24
3.4.4 Ektefellens pliktdelsarv	26
3.5 Samboerens arverett	31
3.5.1 Samboerskap etter arveloven.....	31
3.5.2 Gjenlevende samboers arverett	32
3.5.3 Gjenlevende samboers rett til uskifte	33
3.6 Når avdøde ikke har arvinger	35

Kapittel 3 Arverett

Fra læreplanen:

Hovudområdet arverett handlar om reglane i arvelova, om arv etter lova og etter testament. Det handlar óg om samisk rettsoppfatning på dette området. Retten til uskifte og stillinga til sambuar og registrert partner ved arveoppgjer høyrer óg med til dette hovudområdet.

Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at om lag 24 000 nordmenn hvert år mottar 34 milliarder kroner i arv eller gave. Gjennomsnittsarven er litt over 1,4 millioner kroner per mottaker. Reglene om arv, arveforskudd og gaver regulerer overgangen av formue til nye generasjoner.

Du kan arve hvis du er slektning, ektefelle eller samboer etter avdøde, eller hvis avdøde har bestemt i testament at du skal arve. Som ektefelle kan du også benytte deg av reglene om uskifte, det vil si at du på visse vilkår kan overta arv og utsette delingen med avdødes slektninger. Hvis avdøde ikke har arvinger og ikke etterlater seg testament, vil staten dele formuen ut til veldedige organisasjoner som arbeider for barn og ungdom.

Sentrale lover i dette kapitlet er:

- Arveloven av 2019
- Ekteskapsloven av 1991

3.1 Sentrale begreper

Arvefallet

Arvefallet er betegnelsen på det tidspunktet arvingenes krav på arv kan gjøres gjeldende. Det skjer normalt i dødsøyeblikket, jf. arveloven § 66.

Arveloven § 66 Arvefall og vilkår for å ta arv

All arv skal anses **falt ved arvelaterens død**, hvis ikke noe annet er bestemt i loven eller i testament.

Rett til arv etter loven eller testament har bare den som **lever** ved arvelaterens død, og den som ved arvelaterens død er **unnnfanget og senere fødes levende**.

Grunnvilkåret for å ha arverett er at du *lever ved arvelaterens død*, eller at *du er unnnfanget og senere fødes levende*.

Du er unnnfanget fra det øyeblikket din mor ble gravid med deg. Et barn kan derfor få krav på arv allerede før det er født, men det må bli født levende. Et dødfødt barn kan ikke arve og gi slektningene til det dødfødte barnet noen form for arverett.

Det er som regel ikke vanskelig å slå fast at en person er død, men det forekommer at folk forsvinner. Fly kan ha styrtet, skip har forlist eller naturkatastrofer kan ha medført at folk er savnet.

Arvelater

Arvelater er den personen som dør og etterlater seg formue som arvingene skal dele.

Dødsboet

Dødsboet er betegnelsen på den formuen som avdøde etterlater seg. Den består av eiendeler som for eksempel bolig, bil, fordringer (utlån) og bankinnskudd. Mange eiendeler kan være eid i sameie, og da må det avgjøres hvilken sameieandel som tilhørte avdøde. Det er bare avdødes eierandel som skal inn i dødsboet. Hvis den som dør, har en gjenlevende ektefelle, må det avgjøres hvor stor del av ektefellenes felleseie som tilhører dødsboet.

Dødsboet har en bruttoverdi og en nettoverdi. Bruttoverdien er summen av alle eiendelene. Nettoverdien er bruttoverdien minus avdødes gjeld.

Arving

Arving er den som etter loven eller testament har krav på en del av arven, jf. arveloven § 2(1).

Arvingenes krav i dødsboet oppstår ved arvefallet. Det kan likevel ta lang tid før dødsboet blir endelig fordelt til arvingene. Arvefallet innebærer først at den formuen som tilhørte avdøde i dødsøyeblikket, danner et dødsbo der arvingene blir medeiere. Dødsboet kan sammenliknes med et aksjeselskap, og arvingene med aksjonærene i aksjeselskapet. På tilsvarende måte som i en bedrift, må noen ta ansvaret for den daglige ledelsen og styre virksomheten. Det er ofte advokater som får jobben med å styre dødsboet mot avvikling.

Eiendel for eiendel skal om nødvendig selges, og gjelden etter avdøde skal betales eller overføres til noen som tar på seg gjeldsansvaret. Nettoverdien, det vil si differansen mellom eiendelene og gjelden, skal fordeles til arvingene.

Arvingene får krav på arv på grunnlag av slektskap, ekteskap eller samboerskap, eller testament. Hvis det ikke finnes arvinger, skal staten sørge for at arven gis til veldedige organisasjoner for barn og unge.

Skifte

Skifte er betegnelsen på den rettslige prosessen som skjer når de enkelte eiendelene i dødsboet blir fordelt til arvingene. Dødsboet opphører å eksistere når delingen er gjennomført.

TEST DEG SELV

1. Hva menes med arvefall?
2. Hvilke rettslige virkninger har arvefallet?
3. Hva menes med arvelater?
4. Hva menes med dødsboet?
5. Hva menes med arving?
6. Hva mens med skifte?

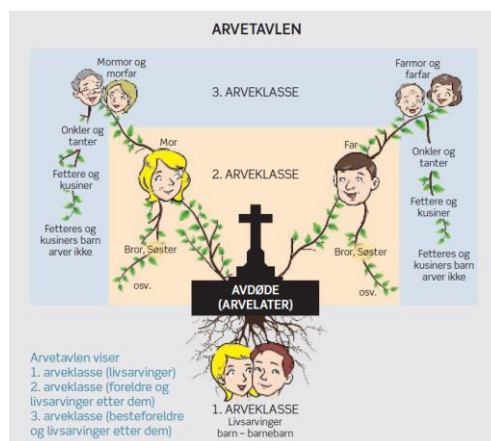
3.2 Slektens arverett

Loven deler slektsarvingene inn i tre kategorier rangert etter hvor nært slektskapet til avdøde er. Hver kategori utgjør en arveklasse. Slektningene i nærmeste arveklasse arver alt. En fjernere arveklasse arver når det ikke finnes arvinger i en nærmere klasse.

3.2.1 Arveklassene og arvetavlen

Du finner reglene om arv på grunnlag av slektskap i arveloven av 2019 kapittel 2. Hvis arvelateren ikke etterlater seg ektemake, samboer eller testament, skal slektningene dele hele arven etter arveloven §§ 4 – 7.

Slektsarven blir delt mellom arvingene etter *arvetavlen*.

3.2.2 Første arveklasse – livsarvingene

De nærmeste slektsarvingene er arvelaterens livsarvinger, jf. arveloven § 4. Livsarvingene består av avdødes barn, barnebarn osv. i rett nedstigende linje.

Arveloven § 4 Første arvegangsklasse

De nærmeste slektsarvingene er arvelaterens **livsarvinger**.

Arven deles likt mellom arvelaterens barn, om ikke noe annet følger av særskilte lovregler. Hvis et barn er død, går dette barnets del av arven til barnets livsarvinger med **lik andel på hver gren**. På samme måte arver fjernere livsarvinger. Hvis et barn er død og ikke etterlater seg livsarvinger, går dette barnets del av arven til de andre barna eller deres livsarvinger med lik andel på hver gren.

Hvis arvelateren etterlater seg ektefelle eller samboer med arverett, gjelder reglene i kapittel 3 til 6.

For livsarvingenes rett til arv når arvelateren har opprettet testament, gjelder reglene i §§ 50 til 56.

Barn

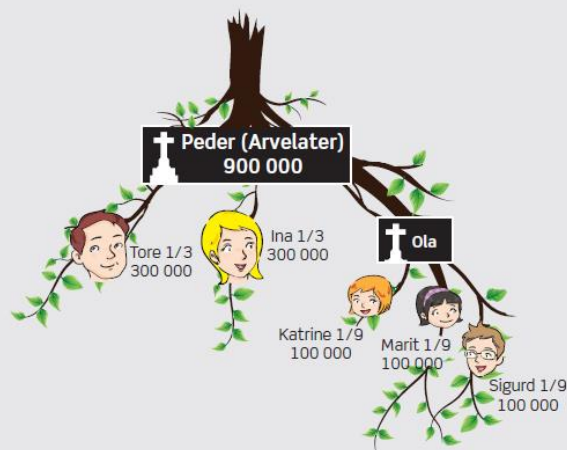
Barn arver hele slektsarven, og de arver likt. Det er ingen forskjell på bror og søster, halvbror eller halvsøster. Det spiller heller ingen rolle om barna er født i eller utenfor ekteskap, eller om de er adoptivbarn.

Barn og barnebarn

Det forekommer at ett eller flere av barna til avdøde også er døde, men etterlater seg barn. Arven deles da med lik del på hver gren. Dette kalles *representasjonsprinsippet*, jf. arveloven § 4(2). Barnebarna representerer det døde barnet overfor avdøde. Begrepet «grenprinsippet» blir også brukt.

Arvelater etterlater seg to barn og tre barnebarn

Peder etterlater seg kr 900 000 og de to barna Tore og Ina. Sønnen Ola døde i en bilulykke for to år siden. Han etterlot seg barna Katrine, Marit og Sigurd. Arven skal deles slik etter arveloven § 4:

3.2.3 Andre arveklasse – foreldre og livsarvinger etter dem

Andre arveklasse består av foreldre og deres livsarvinger, jf. arveloven § 5. Foruten far og mor består denne arveklassen av søsken, søskens barn osv. Arvinger i andre arveklasse arver hele slektsarven når det ikke finnes arvinger i første arveklasse.

Arveloven § 5 Andre arvegangsklasse

Hvis arvelateren ikke har livsarvinger, går arven til **foreldrene**.

Foreldrene arver likt. Hvis en forelder er død, går denne forelderens del av arven til hans eller hennes livsarvinger med lik andel på hver gren.

Hvis den ene av foreldrene er død uten å etterlate seg livsarvinger, går hele arven til den andre forelderens eller til hans eller hennes livsarvinger med lik andel på hver gren. Dør arvelateren før fylte **25 år**, går likevel **halvparten av arven til besteforeldrene** på den døde forelderens side eller til deres livsarvinger i samsvar med § 6 dersom foreldrene verken var gift eller samboende med hverandre da den første døde, eller det forelå omstendigheter som nevnt i § 11. Er heller ingen slike arvinger i live, gjelder reglene i første punktum.

Hvis arvelateren etterlater seg ektefelle eller samboer med arverett, gjelder reglene i kapittel 3 til 6.

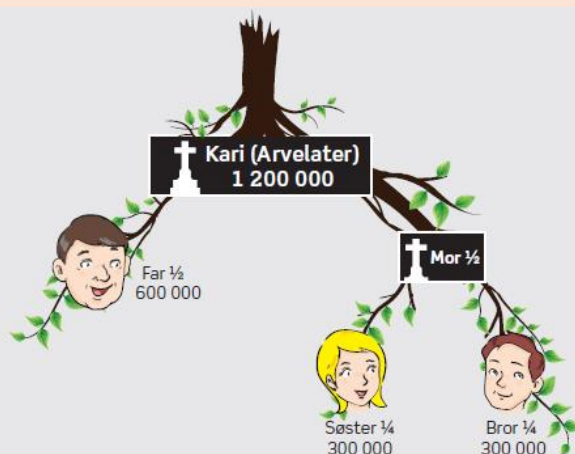
Det følger av arveloven § 7(2) at far og farens slekt ikke kan arve hvis det avdøde barnet ble unnfanget ved enkelte grove seksuallovbrudd, for eksempel voldtekt (straffeloven § 291). I slike tilfeller går hele arven til mor eller morens slekt.

Hvis far eller mor er død, går arven som den døde skulle hatt, videre til hans eller hennes livsarvinger, med lik part på hver gren, jf. § 5(2). Det vil si avdødes søsken eller livsarvinger etter dem. Er det ingen livsarvinger etter en avdød forelder, går alt til den andre forelderens.

Er noen av søsknene døde, men etterlater seg livsarvinger, arver de i sin fars eller mors sted.

Arvelateren etterlater seg far, bror og søster

Kari etterlater seg kr 1 200 000 og ingen livsarvinger. Faren, broren og en søster lever. Arven skal da fordeles slik etter arveloven § 5:

Prinsippet om at en nærmere arveklasse må være utdødd før en fjernere arveklasse kan arve, blir fraveket i § 5(3) andre punktum. Var ikke foreldrene dine gift eller samboere med hverandre, og far eller mor døde uten andre livsarvinger enn deg, skal besteforeldrene eller

deres livsarvinger på den døde side arve halvparten hvis du dør før fylte 25 år. I slike tilfeller deles arven mellom den gjenlevende grenen i andre arveklasse og arvinger på den døde side i tredje arveklasse.

Eksempel som begrunner regelen

Anta at du er 12 år og enebarn, og at din mor døde som fraskilt. Hun etterlot kr 1 000 000 som slektsarv til deg. Hvis du skulle dø kort tid etter, ville din formue, som i det vesentlige stammer fra din mor, bli arvet av din far. Realiteten er at din mors formue via din død tilfaller din far som ikke er knyttet til din morsside. Det anses som støtende og lite rimelig, derfor har loven bestemt at arven skal deles mellom gjenlevende forelder og dine besteforeldre eller deres livsarvinger på avdøde forelders side. Faren din og morforeldrene arver derfor kr 500 000 hver etter deg.

3.2.4 Tredje arveklasse – besteforeldre og livsarvinger etter dem

Dersom en ugift arvelater dør barnløs og begge foreldrene også er døde uten å ha gjenlevende livsarvinger, går arven til arvelaterens besteforeldre eller etterkommerne deres, jf. arveloven § 6.

Arveloven § 6 Tredje arvegangsklasse

Hvis arvelateren ikke har slektsarvinger som nevnt i §§ 4 og 5, går arven til **besteforeldrene** eller til livsarvinger etter dem, slik at reglene i §5 annet ledd gjelder tilsvarende. Fjernere livsarvinger etter besteforeldrene enn deres barnebarn har likevel ikke arverett etter loven.

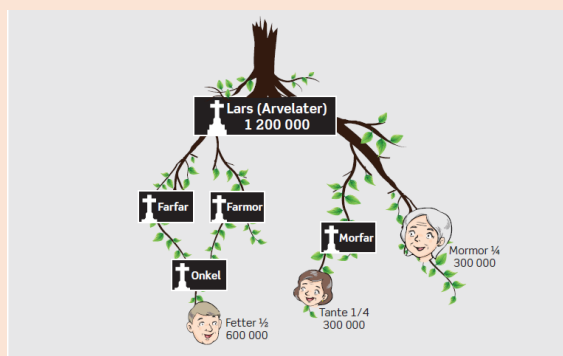
Hvis en av besteforeldrene er død, og ingen barn eller barnebarn er i live, går arven som ellers ville ha tilkommet ham eller henne, til den andre av besteforeldrene på samme side eller til dennes barn eller barnebarn. Hvis det ikke er arvinger på den ene siden, går hele arven til arvingene på den andre siden.

Hvis arvelateren etterlater seg ektefelle eller samboer med arverett, gjelder reglene i kapittel 3 til 6.

Hvis besteforeldrene er døde går arven til deres barn eller barnebarn, det vil si til avdødes onkler eller tanter, eller videre til fettere og kusiner. Fjernere arvinger, for eksempel tremenninger, arver ikke.

Arvelater etterlater seg mormor, tante og fetter

Lars dør i en trafikkulykke og etterlater seg kr 1 200 000. Han var enebarn og hadde ikke foreldre i live. Han etterlater seg mormor og hennes datter (tante på morssiden) og en fetter på farssiden. Arven skal da fordeles slik:

Det er ingen fjerde arveklasse. Oldeforeldre og livsarvinger etter dem arver ikke.

Hvis avdøde ikke etterlater seg arvinger i de tre arveklassene, og heller ikke ektemake eller samboer med arverett, og ikke testament, skal arven fordeles etter arveloven § 76. Uten arvinger etter loven eller testament, skal nettoformuen gå til frivillig virksomhet til fordel for barn og unge.

TEST DEG SELV

1. Hva menes med arvetavlen?
2. Hvem tilhører første arveklasse?
3. Hvem tilhører andre arveklasse?
4. Hvem tilhører tredje arveklasse?
5. Hva menes med representasjonsprinsippet (grenprinsippet)?
6. Hvilke slektninger står utenfor arvetavlen?
7. Hvordan skal arven fordeles hvis det ikke finnes arvinger etter loven eller testament?

ØVINGER

3.2.1

En arvelater etterlater seg kr 2 400 000. Hvor mye har den enkelte arving krav på i tilfellene nedenfor?

Personer som kunne vært arvinger og ikke er nevnt, forutsettes å være døde. Begrunn svaret ditt og vis til lovregler.

- a) Arvelateren etterlater seg tre barn.
- b) Arvelateren har to barn og to barnebarn etter en avdød sønn.
- c) Arvelateren etterlater seg to barnebarn etter en avdød sønn og fire barnebarn etter en avdød datter.
- d) Arvelateren etterlater seg en mor og to søsken.
- e) Arvelateren etterlater seg en bror av sin avdøde far og sin avdøde mors to søsken.
- f) Arvelateren etterlater seg en fetter på morssiden og tre onkler på farssiden.
- g) Arvelateren etterlater seg en kusine på morssiden og en halvsøster på farssiden.

3.2.2

Alf dør og etterlater seg kr 1 000 000. Disse arvingene melder seg:

På farssiden farmoren Berit. På morssiden morfaren Daniel, onkelen Finn og en avdød tantes tre barn: Ane, Birthe og Celius.

Hvordan skal arven deles mellom arvingene?

3.2.3

Marte Brun dør uten livsarvinger, men etterlater seg søsteren Mia og halvbroren Mats. Mats er et barn som faren hadde med en annen kvinne enn Martes mor. Marte etterlater seg kr 500 000.

Hvordan skal arven etter Marte deles?

3.2.4

Tor Li Gran (24 år) var enebarn og sønnen til Grete Li og Anders Gran. Grete og Anders var separerte da Tor og hans far ble utsatt for en flyulykke.

Flyet tok fyr og Anders døde i flammene. Tor kom seg ut, men døde noen timer senere av skadene. Anders Gran etterlot seg kr 3 000 000. Tor hadde ikke formue av betydning da han døde.

Anders Gran hadde en søster, Anita som mente seg arveberettiget etter dødsfallene, men Grete hevdet at hun skulle ha alle pengene.

Drøft og avgjør hvem som skal ha de pengene som Anders etterlot seg.

3.2.5

Utforsk avvik fra hovedreglene i andre arveklassers arverett.

3.3 Ektefellens arverett

Du har også lovbestemt arverett som ektefelle, men du må dele arven med slektningene. Du har krav på $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ eller hele dødsboet avhengig av slektningenes nærhet til avdøde på arvetavlen. Jo nærmere avdøde og de andre arvingene er i slekt, desto mindre får du som ektefelle. Ektefellens rett til uskifte er vel så viktig som arveretten. Uskifte betyr å utsette fordelingen av arv.

Rettsutviklingen går i retning av å styrke gjenlevende ektefelles arverettslige stilling på bekostning av barna og andre slektningers arverett.

Gjenlevende ektefelle og livsarvingene må dele dødsboet. Ektemaken får $\frac{1}{4}$ – og livsarvingene resten, $\frac{3}{4}$.

3.3.1 Gjenlevende ektefelles arverett

Ektefellenes samlede formue skal deles etter ekteskapslovens regler når den første dør. Fellesformuen skal deles på samme måte som ved skilsmisse, jf. ekteskapsloven § 77 som sier at ekteskapsloven kapittel 12 – deling ved separasjon og skilsmisse – får «tilsvarende anvendelse».

Den delen av felleseiet som gjenlevende ektefelle får etter delingen, er ikke arv! Det er gjenlevende ektefelles rettmessige del av felleseiet.

Dødsboet etter en ektefelle

Dødsboet er den avdøde ektefellens del av ekteparets samlede formue. Det vil si avdødes del av felleseiet og eventuelt særeie.

Avdøde har livsarvinger

Gjenlevende ektefelles arverett i dødsboet i forhold til avdødes livsarvinger går fram av arveloven § 8.

Arveloven § 8 Ektefellens arverett når arvelateren etterlater seg livsarvinger (Utdrag)

Ektefellen har rett til en firedel av arven når det er livsarvinger etter arvelateren, men ektefellen har uansett rett til en minste arv på fire ganger folketrygdens grunnbeløp ved arvefallet.

$\frac{1}{4}$ eller 4G

Ektefellen har rett til en firedel av arven når det er livsarvinger, jf. arveloven § 8. Han eller hun har likevel rett til en minste arv på inntil fire ganger grunnbeløpet i folketrygden (4G). Grunnbeløpet (G) justeres hvert år. Vi avrunder beløpet og setter det til kr 100 000. Minste arven er etter dette kr 400 000.

Hvis dødsboet utgjør kr 500 000, skal ektefellen ha minst 4G, kr 400 000. Livsarvingene får resten, kr 100 000.

Hvis dødsboet er vesentlig større, for eksempel kr 2 000 000, slår brøkdelsreglene inn og sørger for at gjenlevende ektefelle får $\frac{1}{4}$, det vil si kr 500 000. Livsarvingene arver resten, $\frac{3}{4}$ som er kr 1 500 000. Ektefellen arver altså det største beløpet, $\frac{1}{4}$ eller 4G.

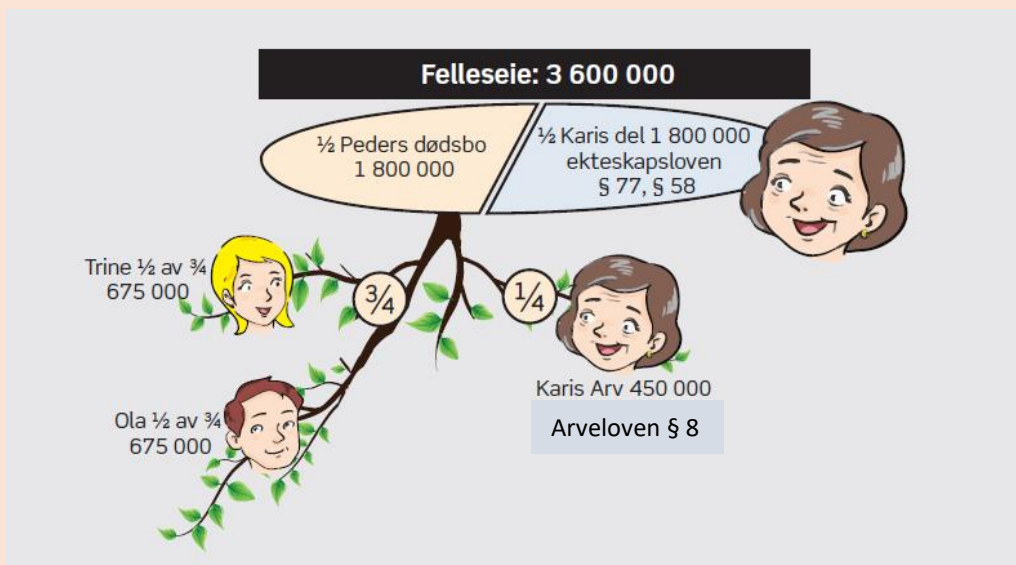
Dato og år	Grunnbeløp (G)
1.5.2020	101 351
1.5.2019	99 858
1.5.2018	96 883

Ektefellens rett til minste arv går foran livsarvingenes rettigheter. Det betyr at ektefellen arver alt hvis dødsboet er kr 400 000 eller mindre.

Arvelater etterlater seg ektefelle og to barn

Peder dør og etterlater seg ektefellen Kari og barna Ola og Trine.

Fellesformuen til ektefellene er kr 3 600 000. Etter arveloven § 8, jf. § 4, se ekteskapsloven § 58 og § 77, skal arven deles slik:

Avdøde har ikke livsarvinger, men foreldre og søsken

Gjenlevende ektefelles arverett når avdøde ikke hadde livsarvinger, går fram av arveloven § 9.

Arveloven § 9 Ektefellens arverett når arvelateren ikke etterlater seg livsarvinger

Ektefellen har rett til **halvparten** av arven når arvelaterens nærmeste slektsarvinger er **foreldrene** eller deres etterkommere, men ektefellen har uansett rett til en minste arv på seks ganger folketrygdens grunnbeløp ved arvefallet.

Ektefellen arver **alt** når det **verken er livsarvinger eller slektsarvinger som nevnt i første ledd** etter arvelateren.

½ eller 6G

Ektefellen har rett til halvparten av arven hvis det ikke er livsarvinger og nærmeste slekt er foreldrene eller avkom etter dem. Han eller hun har likevel rett til minst 6G, kr 600 000.

Hvis dødsboet utgjør kr 800 000, skal ektefellen ha minste arv på 6G, det vil si kr 600 000. Foreldre og søsken får resten, kr 200 000.

Hvis dødsboet er vesentlig større, for eksempel kr 3 000 000, slår brøkdelsreglene inn og sørger for at gjenlevende ektefelle får ½, det vil si kr 1 500 000. Slekten i andre arveklasse arver den andre halvparten. Ektefellen arver altså det største beløpet, ½ eller 6G.

Gjenlevende ektefelle arver alt hvis dødsboet er mindre enn kr 600 000 (6G).

Avdøde har ikke livsarvinger, foreldre eller avkom etter dem

Besteforeldre mv.

Er det ikke arvinger som nevnt ovenfor, arver ektefellen alt, jf. arveloven § 9(2). Gjenlevende ektefelle arver alt hvis de andre arvingene alle befinner seg i tredje arveklasse.

Ektefellens arverett faller bort ved separasjon

Det følger av arveloven § 11 at en ektefelles arverett opphører ved separasjon eller skilsmisse. En eksektefelle har derfor ikke arverett, men ved uformelt samlivsbrudd har ektefellene arveretten i behold. Hvis en av ektefellene flytter og etablerer samboerskap med en annen, og deretter dør, vil den ektefellen han eller hun flyttet fra fortsatt ha arverett som ektefelle. Samboeren får i slike tilfeller ikke arverett før ekteskapet er formelt avsluttet med separasjon eller skilsmisse.

TEST DEG SELV

1. Hvordan beregnes dødsboet etter førstavdøde ektefelle?
2. Hvordan beregnes gjenlevende ektefelles arv hvis førstavdøde hadde livsarvinger?
3. Hvordan beregnes gjenlevende ektefelles arv hvis førstavdøde ikke hadde livsarvinger, men arvinger i andre arveklasse?
4. Hva arver gjenlevende ektefelle hvis det bare finnes slektninger i tredje arveklasse?
5. Hvilken betyding har samlivsbrudd for gjenlevende ektefelles arverett?

ØVINGER

3.3.1

Hvem arver, og hva har arvingene krav på i tilfellene nedenfor?

Vi forutsetter at arvelateren etterlater seg kr 800 000, og at grunnbeløpet i folketrygden (G) er kr 100 000. Arvelateren etterlater seg

- a) ektefelle, to sønner og to døtre
- b) ektefelle, tre barn og fire barnebarn etter en avdød datter
- c) ektefelle, en mor og en søster

- d) ektefelle, en fetter og ektefellen til en avdød sønn
- e) fraseparert ektefelle, en sønn og en datter
- f) ektefelle som hadde brutt samlivet med ham, to døtre og tre barnebarn etter en avdød sønn

3.3.2

Alma og Frederik er gift. De har to barn, Jonas og Turid. Hvordan skal verdiene i dødsboet deles i tilfellene a, b og c hvis Alma dør?

Det er ikke grunnlag for skjevdeling, og all formue er felleseie. Grunnbeløpet i folketrygden (G) er kr 100 000. Ektefellenes samlede formue er henholdsvis

- a) kr 790 000 b) kr 1 000 000 c) kr 3 600 000

3.3.2 Gjenlevende ektefelles rett til uskifte

Skifte betyr dele eller bytte. Dødsboet skiftes ved at eiendeler fordeles mellom arvingene. Noen eiendeler må eventuelt selges slik at pengene kan fordeles.

Uskifte betyr at eiendelene og verdiene ikke blir fordelt til arvingene (ennå). Fordelingen blir utsatt.

Gjenlevende ektefelle har på visse vilkår rett til å ta over hele eller deler av avdødes formue uten å skifte med slektningene, jf. § 14.

Arveloven § 14 Retten til uskifte (utdrag)

Når den ene ektefellen dør, har den lengstlevende ektefellen rett til å overta felleseiet uskiftet overfor den førstavdødes andre arvinger etter loven.

Den lengstlevende har rett til å sitte i uskifte med særeie hvis dette er bestemt i ektepakt etter ekteskapsloven § 43 eller bestemt av en giver eller testator, eller hvis arvingene samtykker.

...

Retten til uskifte er økonomisk sett minst like viktig for ektefellen som selve arveretten. Regelen er begrunnet med at ektefellens dødsfall ikke skal føre til unødvendige vansker med å klare seg økonomisk. Uskifteretten kan føre til at gjenlevende ektefelle «arver» alt. Gjenlevende ektefelle med uskifterett kan overta hele formuen og disponere over den omtrent som om han eller hun er eier.

Felleseie

Uskifteretten gjelder først og fremst felleseie, jf. § 14(1). Uskifterett til felleseie gjelder ubetinget i forhold til felles livsarvinger eller avkom etter dem, og i forhold til foreldre eller avkom etter dem, jf. arveloven § 9(1).

Særeie

Du har som gjenlevende ektefelle ikke rett til å sitte i uskifte med avdødes særeie. Er det avtalt særeie etter ekteskapsloven § 42, skal dette fordeles til de andre arvingene straks med mindre de samtykker til uskifte.

Ektefellene kan avtale at særøiet ikke skal gjelde ved den ene ektefellens død, se ekteskapsloven § 42(3). Det betyr at særøiet forvandles til felleseie når ektefellen dør, og dermed gjelder uskifteretten også for denne formuen.

Ektefellene kan også avtale at lengstlevende skal kunne sitte i uskifte med førstavdødes særøie, jf. ekteskapsloven § 43.

Uskifteretten gjelder overfor førstavdødes «arvinger etter loven». Det vil si arvinger i første og andre arveklasse. Gjenlevende ektefelle er enearving i forhold til slektningene i tredje arveklasse, jf. arveloven § 9(2), og da er det ikke behov for uskifte.

Uskifteretten gjelder ikke i forhold til testamentsarvingene. Den gjelder heller ikke i forhold til særskilt livsarving (særkullsbarn eller livsarving etter særkullsbarn), jf. § 15.

Arveloven § 15 Uskifte med særskilt livsarving (utdrag)

Den lengstlevende ektefellen har rett til uskifte med arvelaterens særskilte livsarving (særkullsbarn eller livsarving til særkullsbarn) bare hvis denne arvingen samtykker. Hvis den særskilte livsarvingen er mindreårig eller fratatt rettslig handleevne på det økonomiske området, kreves samtykke fra både vergen og fylkesmannen.

sml. med
§14(1).

Med særskilt livsarving (særkullsbarn eller livsarving etter særkullsbarn) menes barn, barnebarn osv. som den avdøde ektefellen hadde med en annen person enn gjenlevende ektefelle. Slike arvinger har krav på å få arven utbetalt straks hvis de ikke samtykker til uskifte.

Ektefellen mister ikke retten til uskifte overfor de andre arvingene selv om en eller flere arvinger kan kreve arven sin utbetalt straks, se arveloven § 16.

Personlige forhold som fratar uskifterett

Selv om en ektefelle har rett til uskifte på grunnlag av §§ 15 og 16, kan personlige forhold medføre at han eller hun fratas retten til uskifte, jf. § 18. For det første kan gjenlevendes personlige gjeldsforhold, for eksempel etter mislykkede investeringer i aksjer eller store forbrukslån, medføre at verdiene i uskifteboet forsvinner til dekning av personlig gjeld. Siden en gjenlevende ektefelle som overtar boet uskiftet også blir ansvarlig for avdødes gjeld (se § 20), kan avdødes kreditorer i et slikt tilfelle risikere ikke å få kravene sine dekket. Stor personlig gjeld eller berettigede forventninger om at gjenlevende ikke kan styre uskifteboet på en forsvarlig måte, kan også føre til at de andre arvingenes utsikter til arv blir vesentlig svekket.

Gjenlevende ektefelles råderett over uskiftebo

En gjenlevende ektefelle som sitter i et uskiftet bo, råder som *en eier* over alt som hører til uskifteboet, jf. arveloven § 22.

Arveloven § 22 Råderetten over uskifteformuen (utdrag)

Den lengstlevende ektefellen rår i levende live som en eier over alt som hører til uskifteformuen, med de unntakene som følger av lov, testament eller avtale.

Gjenlevende ektefelle har praktisk talt full disposisjonsrett over formuen, og kan for eksempel selge huset, kjøpe en mindre leilighet og bruke pengene som blir til overs, til egne formål. For eksempel kan en gjenlevende ektefelle som sitter i uskifte med en verdifull eiendom, ta opp et

såkalt rammelån med pant i eiendommen. Lånet utbetales med et bestemt beløp hver måned, og når uskifteboet en gang i framtiden skal skiftes mellom arvingene, kan gjelden ha blitt like stor som eiendommens verdi. Det vil i praksis si at gjenlevende brukte alle pengene som arvingene trodde de skulle få.

Ikke gi store gaver

Du kan som lengstlevende likevel ikke gi bort fast eiendom eller andre gaver som står i misforhold til midlene i boet, jf. arveloven § 23. Det kan derfor bli et spørsmål hvor stor en gave må være for å stå i misforhold til boet. Rettspraksis er sprikende og uklar om spørsmålet. I RG-1991-675 ga gjenlevende bort en bil som utgjorde 29 % av boets verdi. Gaven ble omstøtt. I andre tilfeller har gaver til en verdi av 20 % av boets verdi blitt godtatt.

RG-1991-675 Misforhold til uskifteboets verdi

A (72 år) satt i uskiftet bo med særkullsbarn som hadde samtykket. Uskifteboets verdi var kr 206 000. Mannen ga bort en bil til B. Gaven var verdt kr 60 000 (29 % av uskifteboet). Retten mente at gaven sto i misforhold til boets verdi og dømte B til å tilbakeføre bilen til A's dødsbo.

Den som mottar en bil i gave fra en som sitter i uskifte, risikerer å bli rammet av arveloven § 23. Hvis gaven står i misforhold til formuen i boet, kan gaven bli omstøtt, det vil si at mottakeren må gi den tilbake. Rettspraksis tyder på at misforhold ikke oppstår før gavens verdi nærmer seg 20 % av boets verdi. Det skulle derfor være greit å gi bort en bil til kr 200 000 hvis boets verdi er over en million kroner.

Omgifte mv.

Det forekommer ofte at en enke eller enkemann treffer en ny partner og ønsker å gifte seg eller etablere samboerskap. Ved nytt ekteskap faller uskifteretten umiddelbart bort. Ved etablering av samboerskap er det vilkår om varighet i to år eller felles barn, før uskifteretten bortfaller, jf. arveloven § 27.

Arveloven § 27 Bortfall av retten til uskifte hvis den lengstlevende gifter seg eller blir samboer

Retten til uskifte faller bort hvis den lengstlevende **gifter seg**, jf. ekteskapsloven § 8.

En arving kan kreve skifte av uskifteformuen hvis den lengstlevende har hatt **samboer i minst to år eller har, har hatt eller venter barn med samboeren.**

Begrunnelsen for denne regelen er at formuen i et uskiftebo ikke bør smelte sammen i et nytt formuesfellesskap.

Skifte av uskiftebo

Lengstlevende ektefelle kan når som helst velge å skifte mens han eller hun lever, jf. § 29(2). I så fall får ektefellen krav på arv etter §§ 8 og 9. Gjenlevende får først sin halvdel av boet på grunnlag av ekteskapslovens regler om likedeling. Av den andre halvdel arver han eller hun

en firedel eller halvparten, avhengig av hvilke arvinger som kan kreve arv. Det kan ikke kreves skjevdeling etter ekteskapsloven § 59 i et slikt oppgjør (ekteskapsloven § 77(1) andre punktum), men han eller hun kan holde enkelte personlige eiendeler utenfor delingen, se ekteskapsloven § 61.

Arveloven § 29 Skifte av uskifteformuen (utdrag)

Ved skifte etter den lengstlevende ektefellens **død** skal uskifteformuen deles likt mellom den førstavdødes arvinger og den lengstlevendes arvinger om ikke noe annet er bestemt.

Ved skifte mens den lengstlevende ektefellen **lever**, har han eller hun krav på arv etter §§ 8 eller 9. Den lengstlevende ektefellen kan også holde utenfor eiendeler som nevnt i ekteskapsloven § 61.

To arvegrupper

Etter lengstlevendes død deles uskifteboet likt mellom arvegruppene etter førstavdøde og lengstlevende, se § 29(1), om ikke annet er bestemt. Dette innebærer at formue som har vært felleseie skal deles likt, mens eventuelt særeie i uskifteboet skal deles forholdsmessig. Hvis uskifteboet består av kr 3 000 000 som har vært felleseie og kr 1 000 000 som har vært førstavdødes særeie, skal uskifteformuen på kr 4 000 000 fordeles med kr 2 500 000 til førstavdødes arvegruppe og kr 1 500 000 til lengstlevendes arvegruppe.

Hvis uskifteboet for eksempel skal deles mellom to fellesbarn, vil disse tilhøre begge arvegruppene. Resultatet blir at de arver halvparten hver. Betydningen av regelen om to arvegrupper viser seg først når det er andre aktuelle arvinger i tillegg til fellesbarna, for eksempel når en av ektefellene har særkullsbarn.

Eksempel på deling etter § 29(1)

A dør og B overtar felleseiet på kr 3 600 000 uskiftet med de to fellesbarna C og D. A har dessuten særkullsbarnet E fra et tidligere forhold, som har samtykket til at B kan få sitte i uskifte. Når B dør, består den første arvegruppen av C og D. De arver kr 900 000 hver fra boets ene halvpart.

Den andre arvegruppen består av C, D og E. De arver kr 600 000 hver fra den andre halvparten. Resultatet blir at C og D får i alt kr 1 500 000 hver. E får bare kr 600 000.

Verdien av uskifteboet kan endre seg i uskifteperioden, til gunst eller ugunst for arvingene. Gjenlevende kan ha brukt opp nesten alle pengene, men han eller hun kan også ha plassert pengene lønnsomt og fornuftig, og fått verdiene til å vokse.

TEST DEG SELV

1. Hva betyr uskifte?
2. I hvilke tilfeller, og på hvilke vilkår, kan gjenlevende ektefelle overta felleseie uskiftet med førstavdødes andre arvinger etter loven?
3. I hvilke tilfeller, og på hvilke vilkår, kan gjenlevende ektefelle overta særeie uskiftet med førstavdødes andre arvinger etter loven?
4. Hvilken rådighet har gjenlevende ektefelle over uskifteboet?
5. Hva fører til at uskifteboet skal skiftes?
6. Hvilke regler gjelder for deling av et uskiftebo som bare består av felleseie?

ØVINGER

3.3.3

Ekteparet Bodil og Lars eide kr 3 400 000 da Bodil døde. Av dette eide Bodil en eiendom til kr 1 000 000 som særeie. Resten av eiendelene var felleseie. De hadde tre barn, og vi forutsetter at grunnbeløpet i folketrygden er kr 100 000.

- a) Hvordan skal dødsboet etter Bodil deles hvis det skal skiftes?
- b) Kan Lars sitte i uskifte med hele eller deler av formuen?
- c) Kan Lars selge alle eiendelene hvis han kan sitte helt eller delvis i uskifte, ta med seg pengene til Spania og bosette seg der?

3.3.4

Frank og Lisa eide kr 1 200 000 da Frank døde. Ekteparet hadde to barn sammen. Frank hadde også en sønn fra et tidligere samboerforhold. Vi forutsetter at grunnbeløpet i folketrygden (G) er kr 100 000.

- a) Hvordan skal arven deles hvis det skal skiftes?
- b) Lisa ønsker å sitte i uskifte. I hvilken grad kan hun det?
- c) Lisa sitter i uskifte og gir kr 100 000 i gave til Kirkens Bymisjon. Har hun lov til det?

3.3.5

Ektefellene Jens og Kari hadde kr 2 400 000 i felleseie da Jens døde. I tillegg hadde Jens før han døde, arvet et landsted på Sørlandet som i henhold til ekteskapsloven § 48 var hans særeie. Landstedet var verdt kr 1 800 000. Kort tid etter at arven ble mottatt, opprettet Jens og Kari en ektepakt der det ble inngått en avtale i henhold til ekteskapsloven § 43.

Ektefellene hadde to felles barn, Ola og Katrine. Jens hadde også en datter, Madelene, fra et tidligere forhold, som samtykket i at Kari kunne sitte i uskifte også i forhold til henne.

Kari overtar hele boet på kr 4 200 000 uskiftet med de andre arvingene. Grunnbeløpet i folketrygden (G) settes til kr 100 000.

- a) Hvordan skal uskifteboet deles hvis Kari skal gifte seg på nytt?
- b) Hvordan skal uskifteboet deles hvis Kari sitter i uskifte til hun dør?

3.3.6

Stian og Trude hadde hvert sitt særkullsbarn da de giftet seg, henholdsvis Martin og Sara. Kort tid etter giftermålet fikk de et barn sammen, Anton.

Stian drev en forretning som kunne innebære risiko for tap. Han bestemte seg derfor for å overføre sin halvdel av boligen som gave til Trude, samtidig som hele boligen ved ektepakt ble gjort til Trudes særeie, jf. ekteskapsloven § 42(1).

Ektepakten hadde bestemmelse som nevnt i ekteskapsloven § 42(3).

En dag døde Stian i en flyulykke. Boligen var på dette tidspunktet verdt kr 3 000 000. For øvrig hadde ektefellene et felleseie som var verdt kr 1 000 000.

- a) Hvordan skal dødsboet etter Stian deles hvis det skal skiftes straks?
- b) Kan Trude overta hele eller deler av formuen uskiftet med Stians arvinger?
- c) Hvordan skal uskifteboet deles hvis Trude sitter i uskifte og dør?

3.3.7

Jens hadde tre barn, Else (5 år), Frida (6 år) og Grete (7 år), da barnas mor og hans ektefelle, Kari, døde. Kari hadde dessuten særkullsbarnet Aleksander (15 år). Fellesformuen (felleseie) var kr 6 000 000. Jens hadde personlig gjeld på kr 2 500 000 etter omfattende opptak av forbrukslån og mislykkede investeringer på børsen.

Utforsk spørsmålet om Jens kan overta fellesformuen uten å skifte med barna.

3.4 Arv etter testament

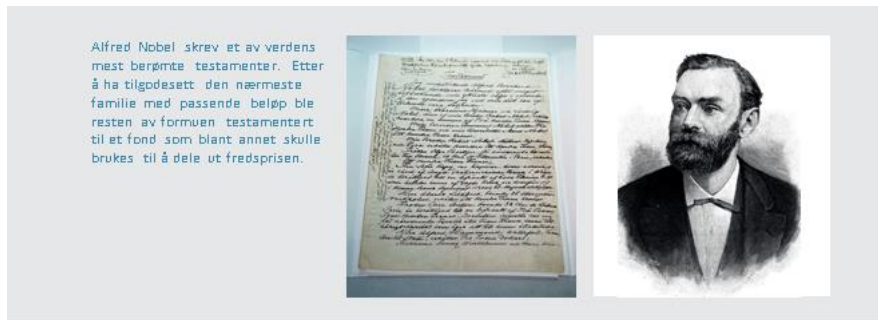
Du kan gjøre som du vil med det du eier så lenge du lever. Hvordan eiendelene og verdiene skal fordeles etter din død, følger av reglene i arveloven. Ønsker du en annen fordeling enn den lovbestemte, må du skrive testament, jf. arveloven § 40.

3.4.1 Livsdisposisjoner og dødsdisposisjoner

Du kan gjør hva du vil med formuen din mens du lever. Du har full frihet til å inngå avtaler om hva som helst, eller gi gaver til hvem du vil. Slike disposisjoner kalles *livsdisposisjoner*, og for dem stilles det normalt ikke formkrav.

Dødsdisposisjoner er rettslige handlinger som bestemmer hva som skal gjøres med det du etterlater deg når du dør. Slike disposisjoner er ugyldige hvis de ikke tilfredsstiller formkravene i arveloven § 42.

Den mest vanlige dødsdisposisjonen er å skrive testament. Et *testament* er et dokument som uttrykker en persons siste vilje om hva som skal skje med formuen når han eller hun dør.

Arveloven § 40 Dødsdisposisjoner (utdrag)

En arvelater kan innenfor lovens rammer bestemme i testament hvem som skal arve ham eller henne.

En dødsdisposisjon må fremgå av et testament for å være gyldig. Som dødsdisposisjon regnes avtale og gave som **verken hadde eller var ment å ha realitet** for arvelateren i hans eller hennes levetid. Dette gjelder blant annet gave fra en giver **som snart skal dø, og som vet det.**

Livsdisposisjoner

Gaver som blir gitt bort før døden, er livsdisposisjoner som ikke krever testament. Dette følger av den alminnelige handlefriheten og av avtalerettslige regler. Hvis din avdøde far ga en bil til din søster mens han levde, er gaven en livsdisposisjon som ikke krevde testament. Gavens verdi skal ikke tas med i et senere arveoppgjør, med mindre din far uttrykkelig hadde bestemt at bilen var forskudd på arv.

Avtaler som er oppfylt før døden, er også livsdisposisjoner. Hvis din avdøde far solgte ei hytte og mottok salgssummen mens han levde, er overføringen av hytta en livsdisposisjon som arvingene må respektere.

Avtaler som går ut på at avdøde lover bort arv som betaling for helse- og omsorgstjenester, regnes også som livsdisposisjoner. Tjenestene innebar at avtalen hadde *realitet for arvelateren i hans eller hennes levetid*, jf. § 40(2). Dommen i RT-1963-540 illustrerer hva som står på spill.

RT-1963-540 Pleiedommen

En barnløs 95 år gammel dame hadde bestemt at et ektepar skulle få hennes privatbolig mot at de stelte og passet henne fram til hun døde. Hun døde under tre måneder senere. Slektningene mente at disposisjonen var ugyldig fordi den krenket deres rett til arv. De fikk ikke medhold. Transaksjonen ble ansett å være en gyldig livsdisposisjon.

Det finnes en rikholdig rettspraksis som gir arvelateren rett til å kjøpe omsorgstjenester mot krav i dødsboet. Slike disposisjoner kan sammenliknes med kredittkjøp. Du får tjenesten levert mens du lever, og kjøpesummen betales når du dør.

Dødsdisposisjoner

Gaver som er lovet bort, men skal oppfylles etter døden, er dødsdisposisjoner som krever testament, jf. arveloven § 40.

Gaver gitt på dødsleiet blir regnet som dødsdisposisjon, selv om gaven er fullbyrdet før døden, jf. § 40(2) tredje punktum. Hovedregelen er at gaver du gir mens du lever, er livsdisposisjoner, men ikke hvis du gir dem på dødsleiet. Så hva menes med dødsleiet?

To vilkår må være oppfylt for at en person er på dødsleiet. Det må for det første være høy risiko for at vedkommende *snart skal dø*. For det andre må vedkommende vite at døden er nær.

Rettspraksis tyder på at «snart skal dø» betyr at døden bare er noen få måneder unna. Hvis du får en gave fra en person som nettopp har fått beskjed om at han eller hun lider av uhelbredelig kreft, og vedkommende er klar over at døden er svært nær, vil gaven bli omstøtt hvis giveren dør tre måneder senere uten å sette opp testament. Hvis giveren skulle leve i tre–fire år, vil gaven stå seg som livsdisposisjon. Det finnes ingen eksakt tidsgrense, men det hevdes i teorien at grensen er rundt seks måneder.

TEST DEG SELV

1. Hva menes med livsdisposisjon?
2. Hva menes med dødsdisposisjon?
3. Hvilken rettslig konsekvens har det å stemple en disposisjon som dødsdisposisjon?
4. I hvilken grad kreves testament for å gi gaver før døden?

ØVINGER

3.4.1

Klara var enke og 81 år da hun overdro boligen sin til sine to yngste barn, Olav (39 år) og Katrine (41 år). Klara flyttet inn i en av kommunens omsorgsboliger, og barna flyttet inn i boligen uten å betale noe for eiendommen.

To år senere døde Klara. Hennes eldste barn, Roar (60 år), hadde meget god økonomi, men fant seg likevel ikke i at Olav og Katrine ble forfordelt på denne måten. Roar reiste sak mot søsknene sine med påstand om at eiendomsoverdragelsen var ugyldig fordi det ikke var skrevet testament. Han hevdet blant annet at gaven var gitt på dødsleiet. Enhver person som passerer 80 år, vet at døden er nær forestående. Så gamle mennesker befinner seg derfor alltid på dødsleiet, hevdet han.

Drøft og avgjør om Klaras gave skal kjennes ugyldig.

3.4.2

Olav ble skrupelig til beins da han passerte 90 år. Han fikk derfor i stand en avtale med barnebarnet sitt Kari, og hennes ektefelle Else, som gikk ut på at Kari og ektefellen flyttet inn i huset og sørget for nødvendig omsorg for Olav. Han skrev på et lite ark at Else og Kari skulle få boligen vederlagsfritt når han døde.

Fire måneder etter at Kari og Else hadde flyttet inn i boligen, døde Olav plutselig av et hjerneslag. Olav etterlot seg tre barn som nå hevdet at deres arverett også omfattet boligen til Olav.

Drøft og avgjør om Kari og Else kan kreve boligen vederlagsfritt utlevert til seg.

3.4.2 Formkravene til testament

Arveloven stiller strenge formkrav til et testament. Etter døden er det ikke mulig å spørre testator om hva han eller hun egentlig mente. Formkravene sikrer derfor at det som står i testamentet, virkelig var avdødes siste vilje. Et gyldig testament må derfor være opprettet i samsvar med reglene i arveloven, jf. §§ 40 - 46. Hovedregelen står i § 42.

Arveloven § 42 Formkrav

Et testament skal være **skriftlig**. Testator skal underskrive dokumentet. **To vitner** skal bevitne underskriften ved at testator skriver under dokumentet eller vedkjenner seg underskriften mens vitnene sammen eller hver for seg er til stede. Vitnene skal vite at dokumentet skal være et testament, og de skal skrive under dokumentet mens **testator er til stede**.

Vitnene skal ha fylt **18 år**, være **habile** etter reglene i § 44 og ikke være i en tilstand som nevnt i § 41 annet ledd.

Hvis reglene i første og annet ledd ikke er fulgt, er testamentet ugyldig.
Testamentet bør dateres.

Skriftlig

Et testament skal opprettes skriftlig. Elektronisk lagret testament regnes ikke som skriftlig selv om elektronisk lagring av dokumenter i andre sammenhenger kan anses som skriftlige. Det kan heller ikke settes opp testament med e-post med mindre meldingen er fysisk signert på papirutskrift. Elektronisk signatur blir ikke godtatt.

To vitner

Et testament må ha to vitner. Vitnene skal skrive under på testamentet mens testator er til stede, men de trenger ikke være til stede samtidig når de underskriver dokumentet. Vitnene behøver ikke bli informert om dokumentets innhold, men de må vite at det er et testament.

TESTAMENT

Min kone, Kari Ås, skal arve alt jeg
etterlater meg når jeg dør.

Svolvik, 3. juli 2017

Per Ås

Vitner:
Svolvik, 3. juli 2017

Jens John Marte Kirkvold

Det bør framgå av det skriftlige dokumentet at det er et testament, for at vitnene skal vite hva de skriver under på.

Testator skal underskrive eller vedkjenne seg underskriften mens vitnene er til stede sammen eller hver for seg. Testamentet bør være datert, men det er ikke tvingende nødvendig, jf. § 42(4).

De to vitnene må være over 18 år og habile etter § 44. De må blant annet ikke selv være tilgodesett i testamentet. De må heller ikke være i en tilstand som nevnt i § 41, det vil si ha sinnslidelse, lide av demens eller være ruset.

Nødtestament

Vi skiller mellom ordinære testamenter og nødtestamenter. Formreglene som er gjennomgått gjelder ordinære testamenter.

Det følger av arveloven § 46 at formreglene ikke behøver å bli fulgt i enkelte nødsituasjoner, for eksempel ved brå og farlig sjukdom, eller hvis livet er i ferd med å ebbe ut etter en alvorlig ulykke. Vi går ikke nærmere inn i disse reglene.

Forlatt på et øde skjær kan du sette opp et gyldig nødtestament, men det må være skriftlig fordi du ikke kan skaffe vitner.

Krav til vitnene

Du må som vitne være myndig og tilregnelig, jf. § 42(2). I tillegg må du ikke være inhabil etter § 44.

Arveloven § 44 Ugyldighet ved testasjon til fordel for testamentsvitne mv. (utdrag)

En disposisjon i testamentet til fordel for et av testamentsvitnene er ugyldig. Det samme gjelder en disposisjon til fordel for følgende personer som står vitnet nær:

- a) ektefellen eller samboeren
- b) ektefellens eller samboerens barn
- c) slektning i rett opp- eller nedstigende linje eller søsken
- d) ektefellen eller samboeren til slektning i rett opp eller nedstigende linje.

En disposisjon i testamentet til fordel for noen som vitnet er ansatt hos på testasjonstiden, er ugyldig. Som ansettelse regnes også funksjon som styremedlem og liknende i selskap, forening, stiftelse eller offentlig institusjon.

Disposisjonen er likevel gyldig når tilknytningen trolig ikke har hatt betydning for innholdet i testamentet.

Som vitne kan du ikke være tilgodesett i testamentet, jf. § 44(1). Det samme gjelder vitnets ektefelle, samboer, ektefellens eller samboerens barn, mv., jf. § 44(1) annet punktum bokstavene a – d. Det er en omfattende krets av personer som rammes av bestemmelsen.

Etter § 44(2) er du også inhabil som vitne hvis du *er ansatt* hos en som er tilgodesett i testamentet. En sykepleier kan derfor ikke være vitne i et testament der sykehuset er tilgodesett i testamentet. Du kan heller ikke være vitne hvis du er styremedlem eller liknende i en forening som er tilgodesett, for eksempel hvis du setter din signatur som vitne på et testament til fordel for Tyrving orienteringsklubb og du er styremedlem i klubben. Som vanlig medlem i klubben vil du være habil.

Merk deg at det står «er» og ikke «har vært». Du er ikke inhabil som vitne i et testament til fordel for Radiumhospitalet hvis du tidligere har vært ansatt der.

Tilbakekalling og endring av testamentet

Testator kan fritt kalle tilbake eller forandre testamentet, jf. arveloven § 48. Det kan gjelde hele testamentet eller deler av det. Finner arvingene to testamenter med forskjellig dato, går det yngste foran det eldste.

Formkravene for testament gjelder også tilbakekalling av testament (§ 48) med mindre det er forhold som gjør det klart at testamentet ikke skal gjelde, for eksempel hvis arvingene finner testamentet krøllet sammen som opptenningspapir ved peisen, jf. § 48(2).

TEST DEG SELV

1. Hvilke formkrav gjelder for testament?
2. Hva er et nødtestament?
3. Kan testamenter endres etter at de er skrevet?
4. Hvilke krav stilles til et testamentsvitne?

ØVINGER

3.4.3

Olga er barnløs og 89 år gammel. Hun har derfor skrevet et testament der det blant annet står at «*mine tre nevøer skal arve halvparten av min formue. Den andre halvparten skal tilfalle organisasjonen Leger uten grenser*».

Det var ingen til stede mens hun skrev og signerte dokumentet. Dagen etter oppsøkte Olga to hyggelige naboer, Else og Ola Holm. Olga bekreftet underskriften sin, men siden Ola ikke var hjemme, etterlot hun dokumentet hos naboene slik at begge kunne signere testamentet som vitner når Ola kom hjem senere på kvelden. Dagen etter ble testamentet med Elses og Olas påskrift lagt i Olgas postkasse. Testamentet var ikke datert.

Er alle formkrav til testamentet oppfylt?

3.4.4

Roger var barnløs og enkemann da han 85 år gammel ble lagt inn på sykehus med coronainfluensa. En dag fikk han besøk av to jevngamle kamerater fra sjakkklubben Gambit, Henrik og Ola. Henrik hadde vært styremedlem i klubben, men nå var både han og Ola vanlige medlemmer, akkurat som Roger.

Plutselig fikk Roger pustebesvær og høy puls. Han sa han ville sette opp testament, og fortalte Henrik og Ola at han ville testamentere en tredel av sin formue til sjakkklubben. Han ba dem skrive et dokument og skrive under som vitner. Roger signerte testamentet. Deretter, falt han i koma og døde dagen etter.

Roger etterlot seg kr 3 000 000, og sjakkklubben krevde kr 1 000 000. Rogers tre søstre hevdet at sjakkklubben ikke hadde krav på noe.

Utforsk regler og vurder om sjakkklubben skal få medhold.

3.4.3 Livsarvingenes pliktdelsarv

Det er satt grenser for hvor store verdier en arvelater kan testamentere bort til skade for livsarvingene. Avdødes barn, barnebarn osv., kan derfor ikke gjøres helt arveløse med testament.

Hovedregelen: 2/3

Livsarvinger har krav på en lovbestemt minste arv (pliktdelsarv) som utgjør to tredeler av dødsboet, jf. arveloven § 50(1). Arvelateren bestemmer fritt over resten, «den frie tredelen», hvis avdøde ikke etterlater seg ektefelle. Ektefellens pliktdelsarv blir nærmere behandlet i avsnitt 3.4.4.

Arveloven § 50 Livsarvingenes pliktdelsarv

To tredeler av formuen etter arvelateren er pliktdelsarv for livsarvingene. Pliktdelsarven er likevel aldri større enn 15 ganger folketrygdens grunnbeløp ved arvefallet til hvert av arvelaterens barn eller hvert barns linje.

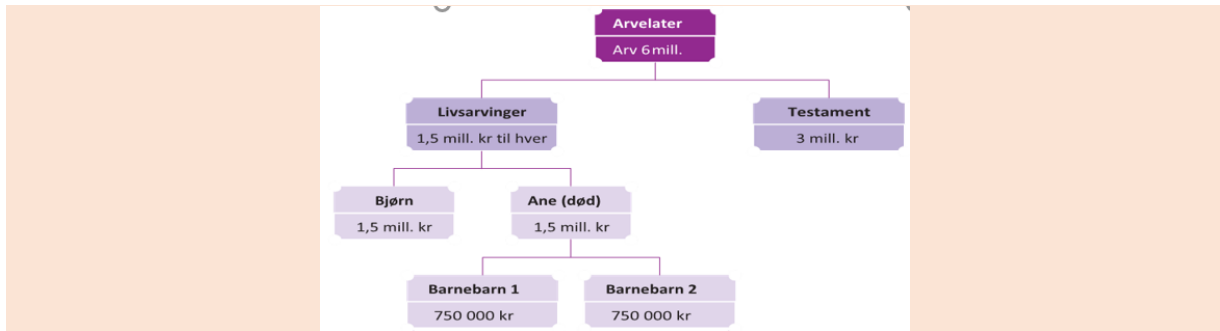
Arvelateren kan bare rå over pliktdelsarven ved testament hvis det er særskilt hjemmel for dette i lov eller livsarvingene samtykker. Hvis en livsarving er mindreårig eller fratatt rettslig handleevne på det økonomiske området, kreves samtykke fra både vergen og fylkesmannen.

Pliktdelen er begrenset oppover til 15 ganger folketrygdens grunnbeløp, som i 2020 er ca. kr 1 500 000 for hvert barn eller hvert barns linje, jf. arveloven § 50(1) andre punktum.

Eksempel

Arvelateren etterlater seg kr 6 000 000, sønnen Bjørn og to barnebarn etter den avdøde datteren, Ane. Bjørn har krav på kr 1 500 000 som minste arv. Det samme har Anes gren. Barnebarna har da krav på kr 750 000 hver.

Restbeløpet, kr 3 000 000, kan testamenteres bort.

Formålet med pliktdelsregelen er å sikre de aller nærmeste slektningene (barna) mot å bli helt arveløse. Dette formålet har ikke like stor vekt når avdøde etterlater seg en stor formue, derfor er brøkdelsreglene begrenset oppad til 15G for hvert barn eller hvert barns linje.

Ved generasjonsskifter i velstående familier kan det ofte oppstå et behov for å verne økonomisk virksomhet mot skadelig oppsplitting. Ved å begrense pliktdelsarven til et maksimalt beløp, kan man hindre at gårdsbruk, industribedrifter og annen virksomhet må selges for å skaffe penger til alle som har krav på arv. Regelen har derfor også en samfunnsøkonomisk begrunnelse.

Når avdøde har testamentert et større pengebeløp enn det som viste seg å være verdien av den frie tredelen, vil beløpet bli redusert slik at det ikke krenker livsarvingenes pliktdel. Men hva skjer hvis avdøde testamenterer bort en bolig, bil eller andre verdifulle eiendeler og verdien overskrider den frie tredelen? Her slår betydningen av arveloven § 51 andre ledd inn.

Arveloven § 51 Testators bestemmelse om hvilke eiendeler pliktdelsarven skal omfatte

Arvelateren kan bestemme ved testament at en livsarving skal få pliktdelsarven utbetalt i kontanter.

Arvelateren kan ved testament gi en livsarving rett til å få arven utdelt som **en bestemt eiendel**, også om eiendelen er verd mer enn arvingens del av arven, forutsatt at livsarvingen **betaler det overskytende** til boet. En slik rett kan ikke gripe inn i ektefellens eller samboerens rettigheter etter §§ 113 og 114 i denne loven eller husstandsfellesskapsloven § 2.

Hvis eiendelens verdi krenker pliktdelen, er hovedregelen at du som livsarving får rett til å overta eiendelen mot å betale det overskytende til boet.

Eksempel

A døde ugift og uten samboer og etterlot seg kr 2 400 000 i verdier. Blant disse var en leilighet til kr 1 000 000. Han hadde to barn, Ola og Kari. Under arveoppgjøret viste det seg at avdøde hadde skrevet testament som sa at Human-Etisk Forbund skulle få så mye av arven som loven tillater. Dessuten stod det i testamentet at Kari skulle arve leiligheten.

Arveoppgjøret beregnes slik:

Ola og Kari har som livsarvinger krav på to tredeler av arven, jf. § 50. To tredeler av kr 2 400 000 er kr 1 600 000, det vil si kr 800 000 til hver av barna. Human-Etisk Forbund arver den frie tredelen, kr 800 000.

Kari, som er tilgodesett med leiligheten, må betale kr 200 000 til boet for å kunne overta leiligheten, jf. § 51. Resultatet blir at arvingene får verdier på kr 800 000 hver.

3.4.4 Ektefellens pliktdelsarv

Gjenlevende ektefelles rett til minstearv (4G eller 6G) er pliktdelsarv som ikke kan fratas ektefellen med testament. Har avdøde skrevet et testament som sier at barna eller andre skal arve, blir testamentet satt til side i den grad det er i strid med ektefellens minstearv, jf. § 10.

Arveloven § 10 Inngrep i ektefellens arverett ved testament

Ektefellens rett til arv etter §§ 8 og 9 kan begrenses ved testament bare hvis han eller hun **har fått kunnskap om** testamentet før arvelaterens død. Vilkåret om at ektefellen må ha fått kunnskap om testamentet, gjelder ikke hvis det var umulig eller urimelig vanskelig å varsle ektefellen om testamentet.

Et beløp tilsvarende **seks ganger folketrygdens grunnbeløp** ved arvefallet kan ikke fratas ektefellen ved testament. Etterlater arvelateren seg livsarvinger, er beløpsgrensen etter første punktum **fire ganger folketrygdens grunnbeløp**.

Gjenlevende ektefelles rett til 4G eller 6G går foran alle andre arvinger hvis dødsboet ikke er tilstrekkelig stort.

Ektefellens krav på brøkdeler av dødsboet i henhold til §§ 8 og 9 kan bortfalle med testament, jf. § 10(1). Vilkåret er at avdøde etterlot et testament som ektefellen *har fått kunnskap om* før arvelaterens død.

Hva betyr «har fått kunnskap om»? Dommen LB-2014-136243 fra Borgarting lagmannsrett illustrerer hva som skal til for å oppfylle kunnskapskravet i § 10.

LB-2014-136243 Kunnskapsdommen

Saken gjaldt spørsmål om en ektefelles arverett var blitt begrenset gjennom testament. Hovedproblemstillingen var om testamentet var kommet til ektefellens kunnskap før arvelaterens død, jf. arveloven § 7 (ny arvelov § 10). Arvelateren døde i januar 2013, etter å ha ligget i koma i noen måneder. Han etterlot seg et testament fra 2010. Arvelater giftet seg i august 2012. Etter at arvelater falt i koma, men før han døde, mottok ektefellen to brev om testamentet. Det første brevet var fra en tidligere kollega og venn av arvelater. Det andre brevet var fra arvelaters foreldre. Ektefellen hevdet at han ikke hadde fått kunnskap om testamentet før arvelaterens død, og at det derfor ikke kunne gjøres gjeldende overfor ham.

Lagmannsretten kom i likhet med tingretten til at ektefellen hadde fått tilstrekkelig kunnskap om testamentet til at kunnskapskravet i arveloven § 10 var oppfylt. Lagmannsretten uttalte at kunnskapskravet i arveloven § 10 vil være oppfylt hvis ektefellen *er gjort kjent med at det foreligger et testament som griper inn i arveretten etter loven, og at opplysningene framstår som rimelig sikre*. Eksempelvis bør det være tilstrekkelig om ektefellen mottar slike opplysninger fra en nær slektning av testator, eller en annen person som står testator nær, med mindre det foreligger konkrete holdepunkter for å betvile opplysningene.

Dommen viser at det ikke stilles krav om at arvelateren formelt har varslet ektefellen. Det er nok med konkrete holdepunkter for at arvelateren eller andre har gjort ektefellen kjent med at det finnes et testament som kan begrense hans eller hennes arverett etter loven.

Opplysningene må framtre som rimelig sikre, og det må ikke foreligge holdepunkter som gir grunn til å betvile dem. Rykter om et testament er ikke nok.

Eksempel

Arvelateren etterlater seg ektefelle, et felles barn og et testament. Anne Vik etterlot seg ektefellen Pål og sønnen Jon da hun døde. Dødsboet var på kr 3 600 000. Anne hadde skrevet et formelt gyldig testament der hun testamenterte alt hun eide til Norsk Folkehjelp. Vi forutsetter at grunnbeløpet i folketrygden (G) er kr 100 000, og at ektefellen ikke hadde kunnskap om testamentet. Fordelingen av arven blir da slik:

Pål arver 1/4 etter arveloven § 8, som utgjør kr 900 000. Hadde han hatt forhåndskunnskap om testamentet, måtte han ha tatt til takke med 4G, som er kr 400 000.

Jon er livsarving og arver 2/3 etter arveloven § 50, jf. § 1. To tredeler er kr 2 400 000, men Jon får bare kr 1 500 000 siden pliktdelsarven per barn er begrenset oppad til dette beløpet.

Norsk Folkehjelp arver resten, 1 200 000 kroner.

OPPGAVE

Ektefellene Peder og Marte hadde kr 5 400 000 i felleseie da Peder døde.

Ektefellene hadde en datter som døde for tre år siden, og hun etterlot seg de to barna Lars og Johan. Peder hadde dessuten datteren Katrine fra et tidligere ekteskap. Det dukket også opp et formelt gyldig testament, som Marte ikke hadde kjennskap til. I testamentet var Katrine tilgodesett med kr 2 000 000.

Marte ønsket å sitte i uskifte, men de andre arvingene motsatte seg det.

Drøft og avgjør de rettsspørsmålene oppgaven reiser. Forutsett at G er kr 100 000.

LØSNINGSFORSLAG

Arvetvisten mellom gjenlevende ektefelle, Marte, livsarvingene, Lars, Johan og Katrine, og testamentsarvingen Katrine drøftes og løses ut fra reglene i arveloven av 2019 og ekteskapsloven av 1991.

Vi beregner først dødsboets verdi. I mangel av holdepunkter for skjevdelingskrav skal felleseiet deles likt etter ekteskapsloven § 58, jf. § 77. Dødsboet utgjør kr 2 700 000.

Neste spørsmål er hva har den enkelte arving har krav på hvis det skal skiftes nå.

Marte har krav på en firedel av arven eller 4G, jf. arveloven § 8. Firedelen utgjør kr 675 000. Marte velger firedelen fordi 4G bare er kr 400 000.

Martes rett går foran retten til livsarvingene og testamentsarvingen fordi Marte ikke hadde kjennskap til testamentet, jf. arveloven § 10(1). Marte er derfor ikke berørt av testamentet.

Det gjenstår kr 2 025 000 som livsarvingene og eventuelt testamentsarvingen skal dele.

Livsarvingene har i utgangspunktet krav på $\frac{2}{3}$ av kr 2 700 000 som er kr 1 800 000. Det gir kr 900 000 til hver av de to greinene. Lars og Johan får $\text{kr } 900\,000/2$, det vil si kr 450 000

hver. Etter dette står kr 1 125 000 til disposisjon for Katrine hvorav kr 900 000 er vanlig slektsarv, og kr 225 000 er testamentsarv.

Boet er for lite til at den maksimale grensen for hver livsarving kommer til anvendelse.

Resultatet blir:

Marte får	kr	675 000
Lars får	kr	450 000
Johan får	kr	450 000
Katrine får	kr	1 125 000
SUM	kr	2 700 000

Neste spørsmål er i hvilken grad Marte kan overta boet uskiftet.

Marte har, som gjenlevende ektefelle, rett til å ta over felleseiet uten å skifte med egne livsarvinger, jf. arveloven § 14(1). Retten til å sitte i uskifte med særskilt livsarving er derimot avhengig av samtykke, jf. arveloven § 15(1). Siden Katrine er særskilt livsarving, og hun ikke har gitt samtykke til uskifte, har Marte kun rett til å overta felleseiet uskiftet i forhold til egne barnebarn, Lars og Johan. Konklusjonen blir at Katrine skal ha kr 1 125 000 utbetalt. Resten av verdiene kan Marte overta uskiftet.

TEST DEG SELV

1. Hva er hovedregelen i pliktdelsregelen i arveloven § 50?
2. Hvilke begrensninger gjelder for livsarvingenes pliktdeler?
3. Hva skjer med arveoppgjøret hvis avdøde har testamentert bort større verdier enn det pliktdelsreglene tillater?
4. Hva skjer med arveoppgjøret hvis avdøde har testamentert bort en eller flere ting som i verdi overskrider det pliktdelsreglene tillater?
5. Hva skjer med arveoppgjøret hvis det ikke er nok penger til å dekke ektefellens minste arv, livsarvingenes pliktdel og testamentsarvingenes krav?

ØVINGER

3.4.5

Turid døde og etterlot seg sønnen Laurits og et testament der det sto at alt hun eide, kr 1 200 000, skulle tilfalle Blå Kors. Testamentet var opprettet i lovlige former. Laurits ble forbauset over testamentet og sa at Blå Kors ikke kunne få noe fordi han hadde rett til hele arven.

Drøft og løs arvetvisten.

3.4.6

Nikken, som aldri hadde vært gift, etterlot seg barna John og Olivia da han døde. Nikken hadde testamentert kr 5 000 000 til golfklubben Klippen, som hadde betydd mye for ham. Testamentet var opprettet i lovlige former. Barna hevdet at testamentet ikke kunne ta fra dem farsarven. Nikken etterlot seg kr 6 000 000.

Drøft og løs arvetvisten.

3.4.7

Gerd omkom i en raftingulykke og etterlot seg ektefellen Fredrik. Ektefellene hadde ingen felles barn. Gerd hadde opprettet et gyldig testament der det sto at alt hun eide skulle tilfalle raftingklubben «Kula». Fredrik var kjent med testamentet. Da Gerd døde, hadde ektefellene et felleseie på 4,4 millioner kroner.

Drøft og avgjør arvespørsmålet.

3.4.8

Ektefellene Alf og Frida har ikke felles barn, men de har hvert sitt barn fra tidligere samboerforhold. Alf har Mona, og Frida har Jo. Ektefellenes samlede formue var kr 9 600 000 da Frida døde.

Kort tid etter dødsfallet fant arvingene et tidligere ukjent, men formelt gyldig testament som bestemte at Fridas bror skulle arve kr 1 000 000.

Hvordan skal formuen deles hvis boet skal skiftes nå?

3.4.9

Ole Bråthen døde og etterlot seg ektefellen Åse. De hadde ikke felles barn. Ole hadde hatt en sønn utenfor ekteskapet, som døde like før faren. Sønnen etterlot seg ektefelle og en datter.

Ole hadde dessuten en bror og en avdød søster med to barn. Ektefellene hadde felleseie på 4 millioner kroner. Åse ønsket å sitte i uskifte med arven.

Utforsk og avgjør arvespørsmålene.

3.4.10

Frode og Sonja hadde vært gift i ti år da Frode døde. Frode hadde barna Vivi og Åge, og Sonja hadde datteren Line fra tidligere ekteskap. Frode og Sonja hadde sønnen Tore sammen. Frode hadde ofte sagt at han ville testamentere så mye som mulig til Line, slik at Sonja ikke

skulle ha økonomiske bekymringer for datterens framtid. Frode døde plutselig og uventet før han fikk skrevet testament. Sonja og Frode hadde verdier for kr 3 600 000 da Frode døde.

- a) Hvordan skal arven fordeles hvis det skal skiftes straks?
- b) I hvilken grad kan Sonja kreve å sitte i uskifte?
- c) Forutsett at Frode skrev et formelt gyldig testament slik han ønsket. Hvor stort beløp kunne Line få som testamentsarving?

3.4.11

Svein var ugift, men hadde fire barn, Ola, Jens, Katrine og Merethe.

Han eide blant annet en leilighet som var taksert til kr 1 800 000, og den ville han gi til Merethe. Svein hadde i lang tid sagt at Merethe burde få leiligheten, for hun satt litt trangt i det økonomisk. De andre barna var det ingen fare med.

I slutten av 2016 fikk Svein beskjed fra sykehuset om at han hadde uhelbredelig kreft, og at han i høyden hadde et par år igjen å leve. Han overførte straks leiligheten til Merethe. To måneder senere, i februar 2017, døde Svein av sykdommen. Han etterlot seg de fire barna og kr 4 000 000.

- a) Drøft og avgjør om Merethe må tilbakeføre leiligheten til dødsboet.

Legg til grunn at leiligheten må tilbakeføres.

- b) Vis hvordan arven etter Svein skal deles.

Legg til grunn at Svein opprettet gyldig testament med bestemmelse om at Merethe skulle ha leiligheten.

- c) Vis hvordan arveoppgjøret blir under disse forutsetningene.

3.4.12

Ektefellene Karoline og Rolf har barna Helle, Martin og Siri sammen.

Rolf har også en sønn, Ola, fra et tidligere samboerforhold. Karoline ser på Ola som sin egen sønn.

På en forretningsreise døde Rolf plutselig. Karoline og Rolfs felleseie utgjorde kr 5 000 000. Rolf hadde dessuten særeiemidler for kr 1 700 000.

Før delingen skulle avsluttes, dukket et tidligere ukjent testament opp der det sto at Rolf hadde testamentert seilbåten til Ola. Seilbåten's markedsverdi er kr 2 000 000.

- a) Kunne Rolf testamentere seilbåten til Ola?
- b) Sett opp forslag til arveoppgjør.

3.4.13

Tante Agathe døde barnløs og ugift. Hun etterlot seg et formelt gyldig testament som sa at halvparten av formuen hennes skulle tilfalle veldedige organisasjoner. Den andre halvparten skulle tilfalle de tre barna etter hennes avdøde søster: Jens, Tobias og Karoline. Siden Jens ikke hadde besøkt henne på gamlehjemmet, skulle han bare få to tredeler av det som Tobias og Karoline fikk hver. Agathe hadde også en bror, Snorre, men han var ikke tilgodesett i testamentet.

- a) Er testamentets innhold lovlig?
- b) Hvor store brøkdeler av arven får Jens, Tobias og Karoline?

Oppgavens matematiske utfordringer er hentet fra eksamen i matematikk for lærerstudenter, vår 2016.

3.5 Samboerens arverett

Samfunnsutviklingen har gått i retning av å likestille samboere og ektefeller på mange rettsområder. Det er likevel langt igjen til full likestilling på familie- og arverettens område. Samboere har svært begrenset arverett etter hverandre sammenliknet med ektefeller. Samboere som ønsker å ha samme arverettslige stilling som ektefeller, må skrive testament.

3.5.1 Samboerskap etter arveloven

Samboere etter arveloven må ikke være gift eller samboer med en annen person. De må være over 18 år og leve i et ekteskapsliknende forhold.

Kravet om ikke å være gift innebærer at samboerskap med arverett ikke kan etableres før en person eventuelt er skilt fra en tidligere ektefelle eller har brutt et tidligere samboerskap. Det er gode grunner for slike vilkår. De sikrer at en person ikke kan ha rett til arv og uskifte etter sin tidligere samboer eller ektefelle samtidig med å ha den samme retten i et nåværende forhold.

Ekteskapsliknende parforhold

Samboerskapet må være et parforhold. Bofellesskap med flere enn to personer blir ikke regnet som samboerskap. Det må være to parter som lever sammen i et ekteskapsliknende parforhold, se § 2 tredje ledd. Hva som skal til for å være et *ekteskapsliknende parforhold*, beror på en helhetsvurdering. Det må være et parforhold med felles husholdning og felles bostedsadresse, og samlivet må ha en viss stabilitet.

3.5.2 Gjenlevende samboers arverett

En gjenlevende samboers arverett går fram av arveloven §§ 12 og 13.

Arveloven § 12 Arverett for samboere med felles barn

Den som var samboer med arvelateren ved dødsfallet **og har, har hatt eller venter barn** med arvelateren, har rett til en arv på **fire ganger folketrygdens grunnbeløp** ved arvefallet. Dette gjelder også om det er livsarvinger etter arvelateren. § 8 annet ledd gjelder tilsvarende.

Samboerens rett til arv etter første ledd kan begrenses ved testament bare hvis han eller hun har fått kunnskap om testamentet før arvelaterens død. Vilkåret om at samboeren må ha fått kunnskap om testamentet, gjelder ikke hvis det var umulig eller urimelig vanskelig å varsle samboeren om testamentet.

Arveloven § 13 Arverett etter testament for samboere med minst fem års samboerskap

Arvelateren kan fastsette i **testament** at den han eller hun har vært **samboer med i de siste fem årene** før dødsfallet, har rett til arv opp til fire ganger folketrygdens grunnbeløp ved arvefallet uten hensyn til livsarvingenes pliktdelsarv etter § 50.

Med felles barn

Er det felles barn i et samboerskap, får gjenlevende samboer rett til minst 4G, på tilsvarende måte som minstearven til en gjenlevende ektefelle, jf. § 12. Arveretten til en samboer går i likhet med ektefellens minstearv etter § 8, foran livsarvingenes pliktdelsarv. Samboeren får derimot ikke krav på $\frac{1}{4}$ av arven slik som gjenlevende ektefelle får hvis $\frac{1}{4}$ er større enn 4G. Arv utover 4G må derfor sikres med testament.

Uten felles barn

Samboere uten felles barn, som har bodd sammen i minst fem år, har også krav på 4G hvis dette er bestemt i testament, jf. § 13. Betydningen av testamentskravet viser seg når det ikke er nok penger til både å oppfylle samboerens krav på 4G og livsarvingers pliktdel. Testamentet fører til at samboerens rett til 4G får prioritet foran livsarvingers rett til $\frac{2}{3}$.

Store forskjeller på ektefeller og samboere

Merk deg forskjellene mellom reglene for ektefeller i §§ 8–10 og reglene for samboere i §§ 12–13. Gjenlevende ektefelles rett til 4G eller 6G er minstearv som han eller hun ikke kan bli fratatt med bestemmelse i testament. Gjenlevende samboer kan derimot bli fratatt retten til 4G med testament som han eller hun hadde kunnskap om, jf. § 12(2). Dessuten finnes det ingen regel om at samboere får rett til 6G eller halvparten av arven, slik § 9 bestemmer for ektefeller i de tilfellene der de nærmeste slektsarvingene er avdøde foreldre eller avkom etter dem. Enda større forskjell blir det når de fjerneste slektsarvingene er besteforeldre eller

avkom etter dem, se § 9(2). Da arver en gjenlevende ektefelle alt, mens en gjenlevende samboer arver ingenting.

Eksempel 1

En avdød samboer etterlater seg kr 300 000, et særkullsbarn og en samboer som han har bodd sammen med i minst fem år. Gjenlevende samboer vil arve alt hvis 4G = kr 400 000, og det er bestemt i avdødes testament. Den gjenlevende samboerens rett til 4G går foran sønnens rett til pliktdelsarv etter arveloven § 50. Er det ikke satt opp testament, vil gjenlevende samboer ikke arve noe.

Eksempel 2

Kari og Per, som har vært samboere i seks år, har ikke felles barn. Kari har en sønn fra et tidligere ekteskap, Knut. Kari dør og etterlater seg kr 500 000. Hvis Kari har bestemt i testament at Per skal arve minst 4G, som er kr 400 000, vil sønnen til Kari arve resten, kr 100 000. På den måten vil Pers rett til 4G gå foran Knuts pliktdel på to tredeler (kr 333 333).

3.5.3 Gjenlevende samboers rett til uskifte

Hvis du som gjenlevende samboer har, har hatt eller venter barn med avdøde, har du en begrenset rett til uskifte sammenliknet med en gjenlevende ektefelle, se arveloven § 32.

Arveloven § 32 Retten til uskifte

Den som var samboer med arvelateren ved dødsfallet og har, har hatt eller venter barn med arvelateren, har overfor arvelaterens andre arvinger etter loven rett til å overta følgende av arvelaterens eiendeler uskiftet:

- a) felles bolig og innbo
- b) bil og fritidsbolig med innbo som tjente til felles bruk for samboerne.

Samboeren kan på samme måte overta også andre eiendeler uskiftet hvis det er fastsatt i testament eller arvingene samtykker. § 14 annet og tredje ledd gjelder tilsvarende.

Samboeren har rett til uskifte med arvelaterens særskilte livsarving bare hvis denne arvingen samtykker. § 15 gjelder tilsvarende.

Retten til uskifte i forhold til felles barn omfatter bare felles bolig, innbo, bil og fritidseiendom med innbo som tjente til samboernes felles bruk. Den omfatter ikke andre eiendeler som kontanter, verdipapirer osv. Rett til uskifte med andre eiendeler enn dem som er nevnt i arveloven § 32, forutsetter testament eller samtykke fra andre arvinger.

Hvis avdøde hadde særkullsbarn, gjelder regelen om samtykke, jf. § 15 som gjelder tilsvarende for samboere.

TEST DEG SELV

1. Hva er en samboer etter arveloven?
2. Har gjenlevende samboer noe ubetinget krav på minste arv?
3. Hva er likt, og hva er ulikt mellom arveretten til gjenlevende ektefelle og gjenlevende samboer?

4. I hvilken grad kan gjenlevende samboer ta over arv uskiftet med avdødes arvinger?
5. Hva er likt, og hva er ulikt mellom uskifteretten for gjenlevende samboer og gjenlevende ektefelle?

ØVINGER

3.5.1

Hanne var gift med Siri. En dag møtte Hanne Ola, og de fikk et barn sammen. Da flyttet Hanne fra Siri for å bli samboer med Ola. Kort tid etter døde Hanne og etterlot seg kr 1 200 000. Sett opp et arveoppgjør etter at disse spørsmålene er utforsket:

- a) Har Ola arverett etter Hanne?
- b) Har Siri arverett etter Hanne?
- c) Har barnet arverett etter Hanne?

3.5.2

Ola og Petter var gift. En dag flyttet Ola sammen med Oskar. Etter at Ola ble separert fra Petter, men før de ble skilt, døde Ola etter bare ett års samboerskap med Oskar. Ola etterlot seg kr 300 000.

- a) Har Petter krav på arv?
- b) Har Oskar krav på arv?
- c) Har ingen av dem krav på arv?

3.5.3

Kari og Ola er samboere. De har fått barna Unni (12 år) og Roald (14 år) sammen. Ola dør og etterlater seg en formue på kr 1 200 000. Formuen består av hus med innbo til kr 800 000, bil til kr 250 000 og bankinnskudd på kr 150 000.

- a) Anta at dødsboet skal skiftes nå. Gi et begrunnet forslag til deling av arven etter Ola.
- b) Gi et begrunnet forslag til arveoppgjør dersom Kari ønsker å ta over arven uskiftet.

3.5.4

Ellen og Morten hadde vært samboere i seks år. Fra tidligere samboerskap hadde Ellen en datter, Katinka, og Morten hadde en sønn, Emil. Ellen døde og etterlot seg kr 1 800 000. Formuen besto av bolig til kr 1 000 000, hytte til kr 200 000, båt til kr 100 000, bil til kr 150 000 samt verdipapirer og bankinnskudd.

- a) Gi et begrunnet forslag til deling av formuen under forutsetning av at det skal skiftes.
- b) I hvilken grad kan Morten overta formue uskiftet? Begrunn svaret og vis til regler.

- c) I hvilken grad kunne Morten vært begunstiget med testament? Begrunn svaret og vis til regler.

3.6 Når avdøde ikke har arvinger

Det hender at avdøde personer hverken har slektsarvinger etter loven eller har satt opp testament. Da er det egne regler for hva som skal skje med den etterlatte formuen.

I slike tilfeller skal arven som hovedregel gå til frivillig virksomhet for barn og unge, jf. § 76(1).

Arveloven § 76 Fordeling av formuen når den avdøde ikke har arvinger

Hvis den avdøde ikke har arvinger etter loven eller etter testament, skal nettoformuen gå til **frivillig virksomhet til fordel for barn og unge**. Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om ordningen med fordeling av formuen til slik virksomhet.

I særlige tilfeller kan departementet etter søknad bestemme at hele eller deler av formuen skal gå til slektninger eller andre som har stått den avdøde nær. Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om slik fordeling av formuen.

Det er opplyst i lovens forarbeider at staten hvert år mottar 10–20 millioner kroner i arv fra personer som dør uten arvinger. Arven skal da som hovedregel gå til frivillig virksomhet for barn og unge. Illustrasjonsfoto.

I spesielle tilfeller kan staten bestemme at arven helt eller delvis skal gå til slektninger utenfor arvetavlen eller til andre som har stått avdøde nær. Hvis avdøde for eksempel bodde og fikk daglig omsorg hos en fetter eller kusine, kan staten bestemme at slike personer helt eller delvis skal få arven, jf. § 76(2).

TEST DEG SELV

1. Hva skal gjøres med formuen til en avdød person som ikke etterlater seg arvinger eller testament?

ØVINGER

3.6.1

Ola Nøkkelby var 92 år gammel da han døde og etterlot seg verdier for 4 millioner kroner. Ola hadde elsket fotball, og han hadde vært medlem i fanklubben til Molde Fotballklubb. De siste årene hadde Nina og Kjetil, som var barna til Olas avdøde fetter, stelt og laget mat for ham hver eneste dag.

Utforsk arveloven § 72 og skriv et juridisk begrunnet forslag til hvordan Olas formue skal deles.

3.6.2

Ektefellene Vidar Gran og Bente Bjørk har en felles sønn, Julius. Fra et tidligere ekteskap har de hvert sitt barn. Vidar har sønnen Viktor, og Bente har datteren Mari. Bente dør. Fellesformuen til ektefellene var kr 3 600 000.

En tid etter dødsfallet fant arvingene et gyldig testament som bestemte at avholdsforeningen Hvite Syrén skulle arve kr 100 000.

a) Hvordan skal formuen deles hvis boet skal skiftes nå?

Vi legger til grunn at Vidar overtar boet uskiftet i den utstrekning loven gir ham rett til det. Vidar dør to år senere og etterlater seg da et uskiftebo som settes til kr 2 400 000. Uskifteboet har altså blitt redusert siden det ble etablert for to år siden.

b) Hvordan skal uskifteboet deles mellom de arveberettigede?

3.6.3

Ektefellene Camilla Holmen og Stig Håkonsen hadde vært gift i fem år da Camilla brått ble drept i en trafikkulykke. Både Camilla og Stig hadde et tidligere ekteskap bak seg. Stig hadde særkullsbarna Veronika og Vegard fra sitt første ekteskap. Camilla hadde datteren Rakel og sønnen Ronald fra et tidligere ekteskap. Camilla og Stig har Karina og Stian sammen.

Camilla og Stig hadde felleseie, og deres samlede nettoformue utgjorde kr 3 800 000.

Folketrygdens grunnbeløp kan settes til kr 100 000.

a) Hvem er livsarvinger i dette boet?

b) I hvilken grad kan Stig overta boet uskiftet?

c) Forutsett at arveoppgjøret skal skje straks, og beregn hvor mye hver enkelt arving kan kreve.

d) Forutsett at det under skiftet kommer fram et testament som Stig er kjent med, og som begunstiger skolekorpset i bygda med kr 100 000. Foreta arvefordeling på dette grunnlaget.

- e) Hvor stort beløp kunne Camilla ha testamentert til Veronika og Vegard når vi forutsetter at de skulle få like stort beløp hver? Hvor mye ville da ha falt på hver av de andre arvingene?

3.6.4

Peder Ås var gift med Kari Ås. De hadde ingen barn sammen. Da Peder døde, var foruten ektefellen hans også moren og broren i live. Dessuten etterlot han seg en sønn fra et tidligere ekteskap.

Peder og Kari Ås hadde felleseie til en verdi av kr 4 200 000.

- a) Hvordan skal verdiene fordeles?
b) Hvor mye kunne Peder Ås ha testamentert til broren hvis han hadde skrevet testament?

Eksamensoppgave

3.6.5

Ole Vik døde i september. Han etterlot seg ektefellen Maren og sønnen deres, Petter. Ole og Maren hadde et barn til, Nina, men hun døde for seks år siden. Hun var barnløs da hun døde, men etterlot seg ektefellen, Lars Holm. Da Ole døde, var broren hans, Bjarne, fremdeles i live. Maren og Ole Vik hadde hatt felleseie, og nettoformuen i fellesboet var kr 6 000 000 da Ole døde.

Etter Ole Viks død fant Maren et testament som var opprettet for to år siden, der Ole hadde bestemt at Lillevik Sjømannsforening skulle ha kr 1 000 000 når han døde. Han hadde i alle år vært et ivrig medlem av foreningen, og var leder i flere år.

Testamentet var bevitnet av to av de gode vennene til Ole. Den ene av dem var sekretær i foreningen da testamentet ble skrevet. Arvingene til Ole nektet derfor å godta testamentet. Dessuten hevdet de at Ole i alle fall ikke kunne ha testamentert bort et så stort beløp som kr 1 000 000.

- a) Må arvingene godta testamentet?
b) Hvordan skal formuen etter Ole Vik fordeles dersom det skal skiftes når han dør?

Maren ønsket ikke å skifte og mente at hun hadde rett til å sitte med boet uskiftet. Petter motsatte seg det.

- c) Kan Petter nekte Maren å sitte i uskiftet bo?

Grunnbeløpet i folketrygden (G) settes til kr 100 000.

Fra eksamensoppgave

3.6.6

Lise og Jørgen Beck hadde vært gift i over 20 år da Jørgen døde. De hadde begge et tidligere ekteskap bak seg. Fra denne tiden hadde Jørgen datteren Jenny, mens Lise hadde sønnen Lars. Sammen hadde Lise og Jørgen barna Ola og Kari.

Da faren døde, gikk Ola i siste klasse på videregående skole, mens Kari var eneforsørger for barnet sitt, Thomas. Hun var samtidig i full jobb. Thomas var tre år og hadde vært svært mye hos besteforeldrene. Jørgen hadde uttrykt at han gjerne ville testamentere så mye som mulig til Thomas, slik at Kari ikke skulle ha økonomiske bekymringer for sønnens framtid. Det var ikke opprettet testament.

Lise og Jørgen hadde hatt felleseie, og den samlede formuen var kr 3 600 000 da Jørgen døde. Gi begrunnede svar på spørsmålene nedenfor.

- a) Hvor stort beløp kunne Jørgen ha testamentert til Thomas, og hvor mye ville da ha falt på de andre arvingene?
- b) Kunne Lise ha motsatt seg at boet ble skiftet ved Jørgens død?

Eksamensoppgave

3.6.7

Ektefellene Sol og Martin hadde vært gift i fem år da Sol ble drept i en båtulykke. Både Sol og Martin hadde barn fra tidligere ekteskap. Martin hadde datteren Tilde og sønnen Mario. Sol hadde datteren Renate og sønnen Karl. Sol og Martin har datteren Safia og sønnen Harry sammen.

Sol og Martin hadde felleseie, og den samlede formuen utgjorde kr 6 000 000 etter at gjelden var trukket fra.

- a) Hvem er livsarvinger i dette boet?
- b) Kan Martin sitte i uskifte med hele eller deler av dødsboet?
- c) Hvor mye skal hver arving ha hvis dødsboet blir skiftet nå?
- d) Forutsett at det i skiftet dukker opp et testament som sier at idrettslaget i bygda skal ha kr 800 000. Hvordan skal boet deles hvis
 - Martin kjente til testamentet før Sol døde?
 - Martin ikke kjente til testamentet før Sol døde?
- e) Hvilke krav må være oppfylt for at testamentet etter Sol skal være gyldig?

3.6.8

Anne og Knut var gift. De hadde barna Truls (19) og Charlotte (18) da Anne døde. Dessuten hadde Anne en datter, Katrine (27), fra et tidligere forhold.

Ektefellene hadde felleseie som ved Annes død var verdt kr 2 400 000. Av det hadde Anne brakt inn kr 400 000 da de giftet seg. Ekteparet hadde ikke gjeld.

- a) Vi forutsetter at dødsboet skal skiftes. Hvor stort kan dødsboet bli, og hvordan skal det fordeles?
- b) Vi forutsetter at Knut ønsker å sitte i uskifte med en så stor del av formuen som loven tillater, uten samtykke fra noen. Kan Knut overta boet uskiftet?
- c) Knut dør fem år senere etter å ha sittet i uskiftet bo. Da var formuen bare verdt kr 1 000 000 fordi Knut hadde brukt mye penger de siste årene. Vis hvordan uskifteboet skal deles når Knut dør.